

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ
Центар за право трансфера технологија

ОД *CAVEAT EMPTOR* ДО *CAVEAT VENDITOR*

ПРИРЕДИО:
Миодраг Мићовић

Крагујевац
2009.

ОД *CAVEAT EMPTOR* ДО *CAVEAT VENDITOR*

Зборник реферата са Научног скупа одржаног 7. маја 2009. године, на Правном факултету у Крагујевцу у организацији Центра за право трансфера технологија Правног факултета Универзитета у Крагујевцу.

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Центар за право трансфера технологија
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://.jura.kg.ac.rs>

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Милена Петровић

ПРИРЕДИО: Проф. др Миодраг Мићовић

ШТАМПА: Кварк, Краљево
ТИРАЖ: 200 примерака

ISBN 978-86-7623-000-6

Штампање Зборника подржало Министарство науке и технолошког развоја Републике Србије

*Др Мирослав Врховшек
професор емеритус и научни саветник
Мр Владимир Козар, судија
Вишег трговинског суда у Београду*

УДК: 347.451

ОДГОВОРНОСТ ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ ИСПУЊЕЊА УГОВОРА О ПРОДАЈИ

Резиме

Након извршене анализе произашао би основан закључак да су решења која се односе на одговорност за материјалне недостатке испуњења уговора о продаји, као и у погледу обавеза преносиоца у односу на физичке недостатке, како су исте утврђене у члану 121. ЗОО и разрађене у чл. 478-500 добро и адекватно уређена и да се, стога, иста у непромењеном стању могу уградити и у Грађански законик Србије који се сада ради. У погледу решења питања одговорности произвођача ствари са недостатком, уграђеним у члан 179. ЗОО и разрађеним у чл. 501. до 507. ЗОО, из проведене анализе у раду произилази закључак да Директива ЕЕЗ 88/374 из 1985. године која се односи на одговорност произвођача ствари са недостатком не треба да буде преписана у свим детаљима у Грађански законик, тим пре што она садржи и низ одредби које су административног, а не облигационо-правног карактера. Та материја више одговара посебном закону о заштити потрошача односно неком другом посебном пропису док би Грађански законик требало само начелно да постави правила о овој одговорности. Све остало би требало препустити посебним прописима који се лакше и динамичније прилагођавају условима тржишта.

У том смислу карактеристично је становиште Облигационог законика Словеније, дакле државе која је пуноправни члан ЕУ, и која у свом Законику (чл. 155) само начелно регулише ово питање, преузимајући члан 179. Закона о облигационим односима, сматрајући да је то сасвим довољно са становишта овог кодекса, а сва остала питања из ове материје препуштена су посебним прописима, који често, по својој правној природи, припадају и неким другим правним дисциплинама.

На основу свега реченог, чини се, да би питање одговорности произвођача ствари са недостатком требало још једном ставити под стручну, научну и компаративну оптику.

Кључне речи: *Материјални недостаци уговора о продаји, обавеза заштите у случају физичких недостатака, врсте материјалних недостатака, права купца, одговорност произвођача ствари са недостатком.*

Увод

Обавеза заштите у случају физичких недостатака ствари је дејство карактеристично само за теретне уговоре.¹ Најчешћи и најважнији међу двострано теретним уговорима је уговор о купопродаји. Због тога се ова заштита највећим делом односи на тај уговор, али се правила која ће у овом реду бити изложена сходно примењују и на друге уговоре ове врсте јер је Закон о облигационим односима предвидео правило да се на обавезе преносиоца у погледу физичких недостатака сходно примењују одредбе истог закона о одговорности продавца за физичке (материјалне) недостатке.¹

Одговорност продавца за материјалне недостатке испуњења уговора о продаји регулисана је у чл. 478-500 Закона о облигационим односима, док су обавезе продавца и произвођача тзв. техничке робе, поводом гаранције за исправно функционисање продате ствари, уређене одредбама чл. 501-507 истог Закона. Лице чија је ствар продата на принудној јавној продаји не одговара за материјалне недостатке.² Право купца да се позове на неки недостатак може се остваривати само уз поштовање одређених законских рокова за преглед ствари и за обавештавање продавца о постојању недостатака, а такође, и права купца који је благовремено обавестио продавца о постојању одређеног недостатка гасе се, уколико их купац не користи у прописаном року. Пропуштање материјално-правних преклузивних рокова има за последицу губитак права и одбијање тужбеног захтева.

Продавац одговара за материјалне недостатке ствари које је она имала у часу преласка ризика на купца, без обзира на то да ли му је то било познато.³ Такође, продавац одговара и за оне материјалне недостатке који се појаве после преласка ризика на купца ако су последица узрока који је постојао пре тога, док се незнатан материјални недостатак не узима у обзир. Ризик за пропаст или оштећење ствари прелази на купца моментом предаје ствари купцу, а у случају када је према уговору потребно да се изврши превоз ствари, ризик прелази на купца моментом предаје ствари превознику или отпремнику.⁴ Правила којима се регулише садржина одговорности продавца (или преносиоца у другим уговорима ове врсте) због физичких недостатака ствари имају за сврху да одстране несразмеру међусобних престација насталу

¹ ЗОО, члан 121.

² ЗОО, члан 487.

³ ЗОО, члан 478.

⁴ ЗОО, члан 472.

присуством физичког недостатка, али тако да се тиме не вређају имовински интереси продавца.⁵

Одговорност произвођача ствари са недостатком предвиђена је у члану 178. ЗОО. Ова врста одговорности регулисана је у Србији и посебним Законом којим се прихвата Директива ЕЕЗ 88/374 из 1985. године, која је измењена и допуњена 1999. године.

С обзиром да се већ дуже ради Грађански законик Србије, у овом делу, се поставља питање: да ли би било неопходно Директиву ЕУ, о, често, техничким питањима уносити у њега или не?

Уколико је одговор потврдан, онда настаје питање у којој мери текст Директиве треба уносити – да ли само у смислу смерница или у ширем смислу (*In Extenso*). Одговор на постављено питање, чини се, не може бити јединствен за све правне ситуације које чине предмет одговарајуће Директиве. Ако се Директива не односи на техничка питања, већ захвата суштинско и принципијелно опредељење поводом неке установе облигационог права, онда би, следећи привредне токове Европске уније, и Грађански законик требало да на свој начин искаже и нормира ту правну ситуацију у смислу трајног решења, не обзирајући се на тренутне потребе тржишне ситуације у одређеној области привредног живота, што треба да буде препуштено или посебним законима или подзаконским актима.

1. Врсте материјалних недостатака

Закон о облигационим односима познаје две основне врсте материјалних недостатака и то: видљиве недостатке и скривене недостатке (скривене мане). У зависности од врсте недостатака разликују се и законски услови за заштиту права купаца. Недостаци се могу односити, како на квалитет робе, тако и на квантитет, односно количину робе, па отуда разликујемо две врсте приговора: приговор на квалитет и приговор на квантитет.

Материјални недостатак постоји ако ствар нема потребна својства за њену редовну употребу или за промет, односно својства за нарочиту употребу за коју је купац набављао а која је била позната продавцу, или му је морала бити позната, ако ствар нема својства и одлике које су изричито или прећутно уговорене, односно прописане, као и кад је продавац предао ствар која није саобразна узорку или моделу, осим ако су узорак или модел показани само ради обавештења.⁶ Продавац не одговара за недостатке ако ствар нема потребна својства за њену редовну употребу или за промет, односно својства и одлике које су изричито или прећутно уговорене, односно прописане ако су у часу закључења уговора такви недостаци били познати купцу или му нису

⁵ Перовић, Облигационо право, Београд, 1986., стр. 398.

⁶ ЗОО, члан 479.

могли остати непознати.⁷ Сматра се да нису могли остати непознати купцу они недостаци које би брижљиво лице са просечним знањем и искуством лица истог занимања и струке као купац могло лако опазити при уобичајеном прегледу ствари. Међутим, продавац одговара и за недостатке које је купац могао лако опазити, ако је изјавио да ствар нема никакве недостатке или да ствар има одређена својства или одлике.

Према актуелној пракси, продавац који је знао за недостатке ствари не одговара ако је тај недостатак саопштио купцу приликом закључења уговора или раније. Наиме, побијаном пресудом усвојен је тужбени захтев и обавезан је тужени да плати тужиоцу одређени новчани износ на име снижења цене због материјалног недостатка продатог пословног простора. Тужени је у жалби навео да је тужиоцу пре закључења уговора унапред показао пројектну документацију из које се види да је у близини локала предвиђена и изградња склоништа. Тужилац је у одговору на жалбу истакао да заклоњеност купљеног локала услед изградње склоништа у његовој близини битно утиче на његову вредност, што представља материјални недостатак који му даје право да захтева снижење цене. Другостепени суд је оценио да је жалба основана, па је укинуо побијану пресуду и вратио предмет на поновно суђење, јер у првостепеном поступку нису утврђене одлучне чињенице од којих зависи основаност тужбеног захтева. Међу странкама у конкретном случају није било спорно да је тужилац купио од туженог предметни пословни простор за потребе својих задругара, као и да је испред пословног простора подигнуто атомско склониште. Међутим, спорно је да ли је купац био упознат са пројектом градње у целини. Из налаза вештака се види да је у основној пројектној документацији означена и нацртана и локација склоништа. Како је тужилац оспоравао да је био упознат са изградњом склоништа, то је првостепени суд морао на несумњив начин да утврди ову одлучну чињеницу, јер продавац који је знао за недостатак ствари, према одредби чл. 480. став 1. ЗОО, не одговара ако је тај недостатак саопштио купцу приликом закључења уговора или раније. Сагласно наведеном, да би се суд могао позвати на одредбе чл. 479 и 488 ЗОО, морао је да претходно на несумњив начин утврди ову одлучну чињеницу, од које зависи основаност тужбеног захтева за снижење цене због материјалног недостатка ствари.

Купац је дужан да примљену ствар на уобичајен начин прегледа или је да на преглед, чим је то према редовном току ствари могуће, и да о видљивим недостацима обавести продавца у року од осам дана, а код уговора у привреди без одлагања, иначе губи право које му по том основу припада, обзиром да је реч о материјално-правном преклузивном року чије пропуштање има за последицу одбијање тужбеног захтева.⁸ Кад је преглед

⁷ ЗОО, члан 480.

⁸ ЗОО, члан 481. Види - Васиљевић, Трговинско право, Београд, 1991. година, стр. 347.

извршен у присуству обе уговорне стране, купац је дужан своје примедбе због видљивих недостатака саопштити продавцу одмах, иначе губи право које му по том основу припада. Међутим, ако је купац отпремио ствар даље без претовара, а продавцу је при закључењу уговора била позната или морала бити позната могућност такве даље отпреме, преглед ствари може бити одложен до њеног приспећа у ново место опредељења, и у том случају купац је дужан да продавца обавести о недостацима чиме је по редовном току ствари могао за њих дознати од својих клијената. Када је у питању скривени недостатак који се није могао открити уобичајеним прегледом приликом преузимања ствари, купац је дужан под претњом губитка права, да о том недостатку обавести продавца у року од осам дана, рачунајући од дана када је недостатак открио, а код уговора у привреди без одлагања.⁹ Овде је реч о материјално-правном преклузивном року чије пропуштање има за последицу губитак права и одбијање тужбеног захтева. Међутим, продавац не одговара за недостатке који се покажу пошто протекне шест месеци од предаје ствари, изузев кад је уговором одређен дужи рок. Међутим, према актуелној пракси, за штету због скривеног недостатка на ствари, као и за штету која је настала као последица тих недостатака, одговоран је продавац и након протеча прописаног рока од шест месеци, ако је јавним огласом гарантовао дужи рок од прописаног. Наиме на основу изведених доказа утврђено је да је продавац у локалном листу објавио оглас о продаји веће количине црепа уз гарантни рок од 20 година, као и да је купљени цреп пре истека гарантног рока због физичких недостатака постао неупотребљив, због чега је купац претрпео штету у утврђеном износу. Према изложеном становишту, јавни оглас којим продавац гарантује дужи рок за скривене недостатке ствари производи исто правно дејство као да је тај рок одређен уговором закљученим између уговарача.

Рокови за обавештење продавца о видљивим, односно скривеним недостацима, почињу тећи од дана предаје исправљене ствари, предаје друге ствари, извршене замене делова и слично, у случају када је због неког недостатка дошло до оправке ствари, испоруке друге ствари или замене делова.¹⁰ У обавештењу о недостатку ствари, купац је дужан да ближе опише недостатак и позове продавца да прегледа ствар, а ако обавештење о недостатку које је купац благовремено послао продавцу препорученим писмом, телеграмом или на неки други поуздан начин задоцни или уопште не стигне продавцу, сматра се да је купац извршио своју обавезу да обавести продавца.¹¹ Према томе приговор мора бити конкретан, а не уопштен, и мора

⁹ ЗОО, члан 482.

¹⁰ ЗОО, члан 483.

¹¹ ЗОО, члан 484.

садржати позив продавцу да у разумном року прегледа робу. Такође, приговор мора бити учињен, односно упућен продавцу на сигуран начин.¹²

Међутим, у закону је изричито прописано да купац не губи право да се позове на неки недостатак и кад није извршио своју обавезу да ствар прегледа без одлагања, или обавезу да у одређеном року обавести продавца о постојању недостатака, као и кад се недостатак показао тек по протеклу шест месеци од предаје ствари, ако је тај недостатак био познат продавцу или му није могао остати непознат.¹³ Према актуелној пракси, купац може и по протеклу рокова за приговор због скривених мана, одустати од уговора и ставити робу на располагање продавцу, ако се заступник продавца послужио обманом код закључења уговора а претходно учествовао у лажном приказивању својстава робе коју је ставио у промет, због чега је оглашен кривим у кривичном поступку. Наиме, утврђено је да су тужилац и тужени закључили уговор о купопродаји одређене количине вина, које је тужени одмах продавао умешачу. Тужилац је туженом испоручивао вино које није природно, а претходно га је куповао од физичких лица која су вино производила вештачким путем. Заступник туженог у куповини вештачког вина од физичких лица знао је да је вино вештачко, због чега му је у кривичном поступку изречена условна осуда. Након што је вино продато умешачу, утврђено је да није природно, и стављено је на располагање туженом, а тужени је вино ставио на располагање тужиоцу, али по истеку рока од шест месеци од преузимања. Превара заступника тужиоца (куповином и продајом вештачког вина) представља кривично дело (утврђено правноснажном пресудом у кривичном поступку), те купац може ставити продавцу приговоре на квалитет робе и по истеку шест месеци од дана пријема испоруке према Општој узанси за промет робом број 151. став 2.¹⁴ Тужилац не само да је знао за недостатак вина које је продао туженом, него се послужио и преваром која представља кривично дело за које је правноснажном кривичном пресудом осуђен заступник тужиоца, а пошто му је купац - тужени ставио приговоре због утврђених мана робе,¹⁵ основано се определио за одустанак од уговора (раскид уговора) стављајући вино продавцу - тужиоцу на располагање у складу са правилом из Опште узансе за промет робом број 154. став 1. алинеја 1. које је преузето и у чл. 488. и 490. ЗОО. Уговорачи могу ограничити или сасвим искључити продавчеву одговорност за материјалне недостатке ствари. Међутим, ништава је одредба уговора о ограничењу или искључењу одговорности за недостатке ствари ако је недостатак био познат продавцу, а он о њему није обавестио купца, као и кад је продавац наметнуо ту одредбу користећи свој посебан монополски

¹² Васиљевић, Трговинско право, Београд, 1991. година, стр. 347.

¹³ ЗОО, члан 485.

¹⁴ Ова одредба је у основи прихваћена и у члану 485. ЗОО.

¹⁵ С обзиром на превару тужиоца-продавца тај приговор није ограничен роком.

положај.¹⁶ Такође, купац који се одрекао права да раскине уговор због недостатка ствари задржава остала права због тих недостатака.

2. Права купца

Пошто се испуне потребни услови за заштиту, купац, односно прибавилац, стиче одређена права према продавцу, односно преносиоцу. Та права могу бити различита, али се њихов циљ увек огледа у томе да се одстрани нееквивалентни однос међусобних престација.¹⁷ У савременим законодавствима постоје у основи три различита система заштите који пружају купцу могућност за поправљање неравнотеже имовинских давања насталу услед материјалних недостатака. Међутим, ови системи се разликују по броју прибавиочевих права, као и по начину њиховог реализовања. Према првом систему прибавилац може слободно да бира између права на раскид уговора и права на умањење дате накнаде, односно цене.¹⁸ Други систем се одликује тиме што купац нема слободу избора, већ закон прописује поједине врсте права за одређене ситуације, или оцену о томе препушта суду.¹⁹ Према трећем систему купац може изјавити да раскида уговор ако недостатак саобразности представља битну повреду уговора, односно ако се установи да разумно лице истог својства не би закључило уговор да је предвидело такву ману. Међутим, у случају других недостатака може се захтевати извршење уговора или снижење цене.²⁰

За разлику од поменутих решења наш Закон о облигационим односима предвиђа оригинално решење које на изванредан начин одступа од изложених система.²¹ Купац који је благовремено и уредно обавестио продавца о недостатку може да захтева од продавца да недостатак уклони или да му преда другу ствар без недостатка (испуњење уговора), или да захтева снижење цене, или у смислу чл. 124. - 132. ЗОО да раскине уговор простом изјавом (раскидање уговора због неиспуњења).²² Међутим, у сваком од ових

¹⁶ ЗОО, члан 486.

¹⁷ Перовић, Облигационо право, Београд, 1986., стр. 394.-396.

¹⁸ Овај систем води порекло из римског права и потпуно је прихваћен у француском и немачком праву.

¹⁹ Овај систем је прихваћен у Аустријском грађанском законнику у коме се прави разлика између великих мана, односно главних недостатака и мана које се могу отколони и које не сметају редовној употреби (тзв. обичне мане или спорени недостаци). У зависности од врсте недостатка зависи и врста права јер се само у првом случају може захтевати раскид уговора, док се у другом случају може тражити сразмерно смањење цене или поправка.

²⁰ Овај систем је прихваћен у Једнообразном закону о међународној продаји телесних покретних ствари.

²¹ Перовић, Облигационо право, Београд, 1986., стр. 397.

²² ЗОО, члан 488.

случајева купац има право и на накнаду штете. Поред тога, и независно од тога, продавац одговара купцу и за штету коју је овај због недостатка ствари претрпео на другим својим добрима, и то према општим правилима о одговорности за штету из чл. 154, 155. и 262. ЗОО. Према актуелној пракси, право на накнаду штете због мана на роби, као и штете која је последица мана на роби (рефлексна штета) не може се остваривати ако се благовремено не стави приговор на квалитет робе у случају да роба има видљиву ману или ману која се могла утврдити вештачењем. Ако купац не добије захтевано испуњење уговора у разумном року у смислу члана 488. став 1. тачка 1. ЗОО, задржава право да раскине уговор или да снизи цену према одредби члана 489. истог закона. Такође, према актуелној пракси, кад испоручена роба има скривене недостатке који се нису могли утврдити обичним прегледом, а купац је без одлагања након утврђивања недостатка чим је то према редовном року ствари било могуће, обавестио продавца о тим недостацима, тада купац има право да захтева испоруку додатне количине робе. Наиме, испоручена роба (бетонско гвожђе) имала је скривене недостатке који се нису могли утврдити обичним прегледом. Како су ти недостаци утврђени у оквиру рока од 6 месеци од испоруке гвожђа а купац је без одлагања обавестио продавца о тим недостацима, то купац према одредби из члана 488. ЗОО, има право да захтева од продавца испоруку додатне количине гвожђа и штету у висини трошкова потребних за уградњу те додатне количине. Неосновано је продавац истицао да је приговор купца на квалитет испорученог гвожђа неблаговремен, јер се ради о недостатку који представља скривену ману и који је откривен у року од 6 месеци из члана 482. ЗОО, а купац је одмах по откривању тог недостатка обавестио продавца и доставио му налаз установе за испитивање материјала, из чега произилази да је приговор купца благовремен.

Купац може раскинути уговор само ако је у складу са чланом 490. ЗОО, претходно оставио продавцу накнадни примерени рок за испуњење уговора (за отклањање недостатка или за предају друге ствари без недостатка). Управо обавеза остављања накнадног примереног рока чини решење из Закона о облигационим односима оригиналним у односу на друге наведене системе.²³ Међутим, купац може раскинути уговор и без остављања накнадног рока ако му је продавац после обавештења о недостацима саопштио да неће испунити уговор или ако из околности конкретног случаја очигледно произилази да продавац неће моћи да испуни уговор ни у накнадном року. Ако продавац у накнадном року не испуни уговор, он се раскида по самом закону, али га купац може одржати ако без одлагања изјави продавцу да уговор одржава на снази.²⁴ Међутим, када се купац определи за раскид уговора или за снижење цене његов избор је дефинитиван и неопозив.

²³ Перовић, Облигационо право, Београд, 1986., стр. 397.

²⁴ ЗОО, члан 491.

С друге стране, опредељење купца за замену или оправку ствари не мора бити дефинитиван јер ако купац не добије захтевано испуњење у разумном року задржава право да раскине уговор или да захтева снижење цене.²⁵

Кад само део предате ствари има недостатке или кад је предат само део ствари, односно мања количина од уговорене, купац може раскинути уговор у смислу претходно наведених правила само у погледу дела који има недостатке, или само у погледу дела или количине који недостају. Међутим, купац може раскинути цео уговор у случају када уговорена количина или предата ствар чини целину, или ако купац, иначе, има оправдан интерес да прими уговорену ствар или количину у целини.²⁶

Уговором о продаји у привреди, кад је продавац ствари одређених по роду дао купцу већу количину него што је уговорено, а купац у разумном року не изјави да вишак одбија, сматра се да је примио и тај вишак, те је дужан да га плати по истој цени, а ако купац одбије да прими вишак, продавац је дужан да накнади штету купцу.²⁷ Реч је о штети коју је купац претрпео због истовара, враћања вишка ствари, чувања и сл.

Кад је једним уговором и за једну цену продато више ствари или једна скупина ствари, па само неке од њих имају недостатке, купац може раскинути уговор само у погледу тих ствари а не и осталих.²⁸ Међутим, ако оне чине једну целину тако да би њихово раздвајање било штетно, купац може раскинути цео уговор, или ако он ипак изјави да раскида уговор само у погледу ствари са недостатком, продавац са своје стране може раскинути уговор и у погледу осталих ствари.

Купац губи право да раскине уговор због недостатка ствари кад му је немогуће да врати ствар или да је врати у стању у коме ју је примио.²⁹ Међутим, купац ипак може да раскине уговор због неког недостатка ствари ако је ствар потпуно или делимично пропала или оштећена услед недостатка који оправдава раскидање уговора, или услед неког догађаја који не потиче од њега ни од неког лица за које он одговора. Такође, купац може раскинути уговор ако је ствар потпуно или делимично пропала или оштећена услед обавезе купца да прегледа ствар, или ако је купац пре него што је откривен недостатак потрошио или изменио један део ствари у току њене редовне употребе, као и ако је оштећење или измена без значаја. Купац који је због немогућности да врати ствар или да је врати у стање у коме је примио, изгубио право да раскине уговор, задржава остала права која му даје закон због постојања неког недостатка (право на отклањање недостатка, односно на предају друге ствари без недостатка - испуњење уговора, или право на

²⁵ Васиљевић, Трговинско право, Београд, 1991. година, стр. 349.

²⁶ ЗОО, члан 492. ст. 1. и 2.

²⁷ ЗОО, члан 493.

²⁸ ЗОО, члан 494.

²⁹ ЗОО, члан 495.

снижење цене).³⁰ Раскид уговора због недостатка ствари производи иста дејства као и раскид двостраних уговора због неиспуњења из члана 132. ЗОО и то: ослобађање од узајамних обавеза изузев обавезе на накнаду штете, враћање датог, накнада користи.³¹ Страна која враћа новац дужна је да плати и затезну камату од дана када је исплату примила. Купац дугује продавцу накнаду за корист од ствари и кад му је немогуће да је врати целу или њен један део, а уговор је ипак раскинут.

Снижење цене се врши према односу између вредности ствари без недостатка и вредности ствари са недостатком, у време закључења уговора.³² Међутим, купац који је постигао снижење цене због постојања неког недостатка може раскинути уговор или захтевати ново снижење цене ако се накнадно открије неки други недостатак (реч је о поступном откривању недостатака).³³

Као што је речено, претходно обавештење о постојању материјалног недостатка појављује се као претходни услов за остварење права прибавиоца, односно купца по основу одговорности за материјалне недостатке, уз одређене изузетке.³⁴ Права купца који је благовремено обавестио продавца о постојању недостатка гасе се, по истеку једне године, рачунајући од дана одашиљања обавештења продавцу, изузев ако је продавчевом преваром купац био спречен да их употреби.³⁵ Међутим, купац који је благовремено обавестио продавца о постојању недостатка може после протека овог рока, ако још није исплатио цену, истаћи свој захтев да се цена снизи или да му се накнади штета као приговор против продавчевог захтева да му се исплати цена. То значи да у случају губитка права из члана 488. ЗОО (раскидање уговора, отклањање недостатка), купцу ипак остаје могућност да у форми противтужбе (компензационе или конексне) из члана 189. ЗПП, односно компензационог приговора из члана 333. став 3. ЗПП истакне наведене чињенице у парници која је покренута продавчевом тужбом за наплату цене за испоручену робу. Према томе, права купца која су се угасила могу се употребити у парници као одбрамбено средство туженог у одговарајућој процесној форми - као противтужба, односно материјални приговор. Право купца да се позове на неки недостатак може се остваривати само уз поштовање одређених законских рокова за преглед ствари и за обавештавање продавца о постојању недостатака, а такође, и права купца који је благовремено обавестио продавца о постојању недостатка гасе се, уколико их купац не користи у прописаном року. Овде је реч о материјално-правним

³⁰ ЗОО, члан 496.

³¹ ЗОО, члан 497.

³² ЗОО, члан 498.

³³ ЗОО, члан 499.

³⁴ Перовић, Облигационо право, Београд, 1986., стр. 401.

³⁵ ЗОО, члан 500.

преклузивним роковима³⁶ чије пропуштање има за последицу губитак права и одбијање тужбеног захтева. Такође, преклузивне рокове ваља јасно разликовати од застарелости, јер застарелошћу престаје право захтевати испуњење обавезе, док се суд не може обазирати на застарелост ако се дужник на њу није позвао, а ако дужник испуни застарелу обавезу нема право захтевати да му се врати оно што је дао, чак и ако није знао да је обавеза застарела. Међутим, Законом о облигационим односима у члану 370. је изричито прописано да се правила о застарелости не примењују у случајевима када су у закону одређени рокови у којима треба да се подигне тужба или да се изврши одређена радња под претњом губитка права. На пропуштање материјално-правних преклузивних рокова које произилази из чињеничног стања суд би требало да пази по службеној дужности, обзиром да је реч о примени материјалног права. Међутим, одређени аутори наводе поједине случајеве из судске праксе где суд на неблагоприятност купчевог приговора и на истек рока у коме се може тражити заштита, не пази по службеној дужности, већ само на захтев продавца.³⁷ Сматрамо да је такво правно становиште погрешно јер када је у питању материјално-преклузивни рок реч је о примени материјалног права, које суд примењује по службеној дужности. При томе ово питање не треба мешати за обавезом изношења чињеница и предлагања доказа, што је обавеза парничних странака. То значи да би суд требало да по службеној дужности води рачуна о протеклу наведених преклузивних рокова увек када на то указују чињенице које су парничне странке изнеле као спорне или неспорне. У погледу испитивања протекла рока за остваривање права обавеза суда би била још израженија, ако би се прихватило становиште да је у питању преклузивни рок за подношење тужбе, јер благовременост тужбе представља једну од посебних процесних претпоставки. Наиме, процесне претпоставке суд увек по службеној дужности утврђује, а њихово непостојање води одбацивању тужбе.

3. Гаранција за исправно функционисање техничке робе

Кад је продавац неке машине, мотора, каквог апарата, или других сличних ствари које спадају у такозвану техничку робу предао купцу гарантни лист којим произвођач гарантује исправно функционисање ствари у току одређеног времена, рачунајући од њене предаје купцу, купац може, ако ствар не функционише исправно, да захтева, како од продавца, тако и од произвођача да ствар оправи у разумном року или ако то не учини да му уместо ње преда ствар која функционише исправно.³⁸ Уговор о продаји као и

³⁶ Васиљевић, Трговинско право, Београд, 1991. година, стр. 347. и 348.

³⁷ Васиљевић, Трговинско право, Београд, 1991. година, стр. 347. и 348.

³⁸ ЗОО, члан 501.

сваки други облигациони уговор има релативно дејство, обзиром да према члану 148. ЗОО, уговор ствара права и обавезе само за уговорне стране, тј. само за купца и продавца, а на описани начин издавањем гаранције се одређене обавезе из уговора о продаји проширују и на произвођача, који, иначе, није у уговорном односу са купцем. Овим правилима се, међутим, не дира у изложена правила о одговорности продавца за материјалне недостатке ствари. Ваља истаћи да нема кумулирања истоврсних права, без обзира што права из гаранције у начелу не искључују остваривање права купца и по другим основима.³⁹ Купац може због неисправног функционисања захтевати од продавца, односно од произвођача оправку или замену ствари у току гарантног рока, без обзира на то кад се недостатак у функционисању појавио, а има право и на накнаду штете коју је претрпео услед тога што је био лишен употребе ствари од тренутка тражења оправке или замене до њиховог извршења.⁴⁰ Према, у судској пракси израженом становишту, које се заснива на правилима из Општих узанси за промет робом,⁴¹ продавац је овлашћен да и по протеку гарантног рока прихвати приговор на квалитет. То може учинити и конклюдентним радњама тј. ако се упусти у разматрање основаности приговора, а при томе се не ограда од његове неблаговремености. Изложени став би се могао применити и када су у питању скривене мане из члана 482. ЗОО, у случају губитка права због неблаговремености приговора, односно код престанка одговорности за недостатке који се покажу после шест месеци од предаје ствари. У случају мање оправке, гарантни рок се продужава онолико колико је купац био лишен употребе ствари.⁴² Међутим, кад је због неисправног функционисања извршена замена ствари или њена битна оправка, гарантни рок почиње тећи поново од замене, односно од враћања оправљене ствари, а ако је замењен или битно оправљен само неки део ствари, гарантни рок почиње тећи поново само за тај део. Продавац, односно произвођач сноси ризик за пропаст или оштећење ствари док се она налази на поправци.⁴³ Ако продавац не изврши у разумном року оправку или замену ствари, купац може раскинути уговор или снизити цену и захтевати накнаду штете.⁴⁴ Међутим, када је у изради појединих делова ствари или у извршењу појединих радњи учествовало више самосталних произвођача (кооперанти), њихова одговорност према финалном произвођачу за неисправно функционисање ствари које потиче од тих делова

³⁹ Перовић, Облигационо право, Београд, 1986., стр. 407.

⁴⁰ ЗОО, члан 502.

⁴¹ "Службени лист ФНРЈ", број 15/54

⁴² ЗОО, члан 503.

⁴³ ЗОО, члан 505.

⁴⁴ ЗОО, члан 504.

или од тих радњи, престаје кад престане одговорност финалног произвођача према купцу ствари.⁴⁵

Према актуелној судској пракси, ако из чињеница које су настале у току гарантног рока поуздано следи да ће тек по протеклу гарантног рока настати функционални недостатак купљеног возила - уз његово коришћење у нормалним границама и са пажњом доброг домаћина - купац има право да одмах тражи његову оправку, односно замену у смислу чл. 501. став 1. и 502. став 2. ЗОО. Према утврђеном чињеничном стању тужилац је купио моторно возило чији је произвођач тужени. Међутим, у гарантном року шкољку аутомобила захватила је корозија услед пропуста учињених у производном циклусу, која се није могла отклонити уз очување фабричког квалитета боје и заштите. Мана на возилу још није изазвала функционалне недостатке, али ће их изазвати око пете године експлоатације возила када ће извесно доћи до перфорације лима. На основу тих чињеница дошло се до закључка да је ова мана на возилу обухваћена гаранцијом за исправно функционисање продате ствари, те да у вези са тим тужиоцу припада право на замену возила. Наиме, корозија која се појавила на возилу представља функционални недостатак возила, те да зато тужилац има право да од туженог као произвођача на основу издатог гарантног листа тражи замену купљеног возила новим возилом исте врсте и типа. Ако је, као у конкретном случају, још у току гарантног рока постало јасно да ће до функционалног недостатка возила извесно доћи коришћењем возила у нормалним границама и са пажњом доброг домаћина, у смислу чл. 501. став 1. и 502. став 1. ЗОО, није потребно чекати да тај недостатак потпуно настане, већ се механизам одговорности произвођача по основу гаранције може активирати одмах, а испуњењем те обавезе смањује се штета, односно рационализују издаци. Из изложеног схватања произилази да се одговорност по основу гаранције може остварити због функционалног недостатка који још није потпуно настао, ако је његово наступање неизбежно.

Закључна разматрања

Након извршене анализе произашао би основан закључак да су решења која се односе на одговорност за материјалне недостатке испуњења уговора о продаји, као и у погледу обавеза преносиоца у односу на физичке недостатке, како су исте утврђене у члану 121. ЗОО и разрађене у чл. 478-500 добро и адекватно уређена и да се, стога, иста у непромењеном стању могу уградити и у Грађански законик Србије који се сада ради. У погледу решења питања одговорности произвођача ствари са недостатком, уграђеним у члан 179. ЗОО и разрађеним у чл. 501. до 507. ЗОО, из проведене анализе у раду произилази закључак да Директива ЕЕЗ 88/374 из 1985. године која се односи

⁴⁵ ЗОО, члан 506.

на одговорност произвођача ствари са недостатком не треба да буде преписана у свим детаљима у Грађански законик, тим пре што она садржи и низ одредби које су административног, а не облигационо-правног карактера. Та материја више одговара посебном закону о заштити потрошача односно неком другом посебном пропису док би Грађански законик требало само начелно да постави правила о овој одговорности. Све остало би требало препустити посебним прописима који се лакше и динамичније прилагођавају условима тржишта.

У том смислу карактеристично је становиште Облигационог законика Словеније, дакле државе која је пуноправни члан ЕУ, и која у свом Законик (чл. 155) само начелно регулише ово питање, преузимајући члан 179. Закона о облигационим односима, сматрајући да је то сасвим довољно са становишта овог кодекса, а сва остала питања из ове материје препуштена су посебним прописима, који често, по својој правној природи, припадају и неким другим правним дисциплинама.

На основу свега реченог, чини се, да би питање одговорности произвођача ствари са недостатком требало још једном ставити под стручну, научну и компаративну оптику.⁴⁶

*Miroslav Vrhovšek, Ph.D.,
Professor Emeritus and Academic Counselor
Vladimir Kozar, Judge,
High Commercial Court, Belgrade*

LIABILITY FOR MATERIAL DEFECTS IN RELATION TO FULFILLMENT OF SALES CONTRACTS

Summary

After the analysis we can set up a conclusion that the decisions pertaining to liability for material defects in relation to fulfillment of sales contracts, as well as in terms of the obligations of the carrier in relation to physical defects, as set forth in Article 121 of the Law on Contracts and Torts and elaborated in art. 478-500 are

⁴⁶ У овом делу је коришћен материјал који је у погледу овог института презентирани од стране Комисије за израду Грађанског законика и објављен у Часопису Правни живот, Београд, бр.11/07, стр.173-174. и у Извештају комисије за израду Грађанског законика, објављеном под насловом Рад на изради Грађанског законика Републике Србије, Београд, стр.173-174.

fine and adequately regulated and that, therefore, unchanged can be incorporated in the Civil Code of Serbia, which is in the drafting phase. With respect to questions of liability of producer of defective objects, set forth in art. 179 of the Law on Contracts and Torts and more developed in art. 501. to 507 of the Law, from the analysis performed in the work stems to the EEC Directive 88/374 of 1985 which relates to liability of producer of defective objects should not be copied in all details in the Civil Code, foremost because it contains a number of provisions that are rather of administrative than of obligatory-legal character. This corresponds more to a special law on the protection of consumers or any other special regulation and the Civil Code should be only in principle to set rules on this liability. Everything else should be left to special regulations that are easier to adapt to dynamic market conditions.

In this sense, the characteristic point view of the Obligation Code of Slovenia, the state which is a full member of the EU, and that in its Code (čl.155.) only principle governing this issue, incorporating art. 179 of the Obligations Law, considering that this is quite enough from the standpoint of this Code, and all other issues in this matter is left to special regulations, which often, by its legal nature, belong to some other legal disciplines.

In this sense, it seems that the question of liability of producer of defective objects should be put once again under the professional, academic and comparative fiber.

Key words: *material defects in relation to sales contracts, obligation to provide protection in case of physical defects, types of material defects, buyer rights and liability of producer of defective objects.*